

cudu sarıp sonra da yediği gibi, o çocuklar yarın bizi yerlerse, bunda bizim suçumuz var. Çocuğumun içindeki hissetme yeteneğini öldürüyorum çünkü şu anda, duygu dünyası ve vicdanı ölmüş olan o çocuk da sonra beni yiyor.

Bu dediklerinizin olmaması için fitratımızın sesini dinlememiz gerekiyor. Ve Bediüzzaman fitratının sesini dinlediğinde insanın önüne ne âlemler, ne kapılar açıldığının harikulâde bir örneğini gösteriyor.

Bediüzzaman Hazretlerinin annesiyle bugünkü anneleri karşılaştıralım bu noktada. Dünkü annelerin yanında uzman yoktu, kendileri uzman değillerdi, ne yaptılar da güzel çocuklar yetiştirdiler? Bugünkü annelerin önünde bu kadar imkânlar varken niye bir türlü beceremiyorlar bu işi diye baktığımızda, yine kilit nokta fitrîlikten geçiyor. Bugünkü anneler çocuk yetiştirmek için, çocuk yetiştirmeye çalışıyorlar. Ben çocuğun hangi düğmesine dokunursam sağlıklı çocuk olur diye düşünüyorlar. Halbuki yapacak bir tek şey var, fitrî olmak. Anneliklerini doyasıya hissetmek. Eğer fitrî bir annenin elindeyse çocuk, zaten yetişiyor. İşte Bediüzzaman'ın anne-babası. Onlar doğaldılar, hiç sun'liğe girmediler. Annelik asaletini babalık asaletini sergilediler.

Bediüzzaman, düşüncesi ve aksiyonuyla evrenseldir

Doç. Dr. Ahmet YILDIZ

KUŞATICI BAKIŞ AÇISI

Bediüzzaman Said Nursî 1960 yılında vefat etti. Vefatının üzerinden yarım asır geçti. Genelde insanlık tarihinde tecrübe ettiğimiz tablo şu. İnsanlar hayattayken daha güçlü, daha etkili oluyorlar ve zamanın aşındırıcılığı bir bakıma onların ortaya koyduğu eserlere de etki ediyor. Buna karşılık bazı isimler zamanın aşındırıcılığına direnen ve zamanın değişmesine karşılık değeri gittikçe parlayan eserler sunuyorlar. Bediüzzaman açısından da gördüğümüz tablo bu. 1960 yılında Bediüzzaman vefat ettiğinde onu okuyan insan ne kadardı, ne kadar etki uyandırıyor, bugün ne kadar etki ediyor diye baktığımızda, kendisine bir mezar bile çok görülen, yaşadığı ülkenin muktedirleri tarafından izleri silinmeye çalışılan Bediüzzaman'ın küresel bir figür olarak, dünyanın her yerine etki ettiğini ve yayıldığını görüyoruz. Onun bu durumunu siz nasıl açıklıyorsunuz?

Bediüzzaman'ın nasıl bir davanın öncülüğünü yaptığı, ne-

leri gerçekleştirdiği, zaman içerisinde onun meyvelerinin belirginleşmesi ve görünür hale gelmesiyle aslında anlaşılır hale geldi. Dolayısıyla, yaşadığı dönemde belki İslâm'ın ayakta kalan tek toplumsal yüzünü temsil ediyordu.

Zaman içinde ortaya koyduğu düşünce ve aksiyonun küresel çapta ele alınması, değerlendirmeye başlanması ve taşıyıcıların dünyanın her tarafına bu düşünceyi yayma ve sunma çabası içerisine girmesi, Bediüzzaman'ın temsil ettiği hem düşüncenin hem de aksiyonun evrensel bir dava olduğunu ortaya koyuyor. Dolayısıyla Türkiye'de Kemalizmin temsil ettiği küresel bir rejime karşı İslâm'ın üzerindeki tozları silkeleyen ve onu yeniden dirilten, yenileyen, modern çağın meydan

okumasına karşı yeni bir meydan okumayla, bir cevaplar sistemiyle ortaya çıkan bir düşünce ve aksiyon hareketi bu.

Bediüzzaman'ın bu düşünce ve aksiyonunun kalıcılığına, onun yaptığı ya da onu vesile kılan stratejik tercihin isabetini ortaya koyuyor. Bu açıdan,

mevcut rejimlerle ya da yaşanan dönemle ilişkili olmayan, ondan bağımsızlaşarak ortaya konan tutumun büyük önemi olduğunu görüyoruz.

1943 yılının şartlarında Denizli hapisanesinde “Merak etmeyin, bu nurlar parlayacaktır” demek, çağının karanlığını aşarak geleceği görebilmeyi gerektirir. Bu sadece bir ümit ve hüsn-ü kuruntu değildir. Bu, Hamdullah Suphi'nin deyimiyle “Gün içinde değil, yüzyıl içinde düşünebilmek”tir. Bu kuşatıcılık da Bediüzzaman gibi nadir insanlarda tecelli eden, ortaya çıkan bir durumdur. Dolayısıyla, Bediüzzaman'ın hem düşünce, hem aksiyon olarak taşıyıcılığını yaptığı dava, küresel çapta evrensel bir davadır. Onun nasıl bir nitelik taşıdığı, mo-

Bediüzzaman'ın hem düşünce, hem aksiyon olarak taşıyıcılığını yaptığı dava, küresel çapta evrensel bir davadır.

dern çağda neleri çözmeye aday olduğu, insanların yüzyüze olduğu problemlere getirdiği yaklaşımlar, bugün giderek daha iyi anlaşılıyor. Sadece Türkiye üzerinde ve sadece Müslümanlara has olmayan, insanlık çapında temel problemlere sunduğu yaklaşımlara, aslında bütün insanlığın ihtiyacını da ortaya koyuyor.

İnsana dayanıyor olması onu evrensel kılıyor diyebiliriz herhalde...

Meselâ Medresetüzzehra modeliyle ortaya koyduğu yaklaşımı kimileri sadece Anadolu Şark'ı ile ilişkilendirir. Halbuki bunun Anadolu'nun Şark'ını değil, sadece Orta Şark'ı da değil, biraz daha açtığınızda aslında küresel çapta problemleri ele aldığını ve evrensel nitelik taşıdığını, birtakım çözüm yöntemleri ortaya koyduğunu görürsünüz. Dolayısıyla Bediüzzaman'ın bu içiçe geçen, birbirini dışlamayan yaklaşımında insan olarak, Müslüman olarak ve Müslümanlığın içinde Türk, Kürt, Arap herkesin kendi problemlerine dönük olarak çeşitli çözüm yaklaşımlarının izlerini görebilmek mümkün. Bir içiçelik görüyoruz.

Medresetüzzehra'ya örnek olarak Ezher Üniversitesi'ni alıyor. Hatta Medresetüzzehra'yı el-Ezher'in kızkardeşi olarak niteliyor. Nereden hareketle örnek alıyor Ezher'i? Benzeri bir fonksiyonu yerine getirme adına mı?

Mısır'da Câmîü'l-Ezher olarak bilinen medrese, Bağdat'ta Nizamülmülk'ün oluşturduğu medresenin bir mukabili ve benzeri. Ancak Fâtımilerin Mısır'da iktidarı ele geçirmesinden sonra bütünüyle o vasfını kaybederek Şii bir renge bürünüyor. Fakat Selahaddin-i Eyyubî'nin Mısır'ı ele geçirmesi ve yeniden düzenlemesiyle birlikte, İslâm düşüncesinin, fıkhnın ve kelâmının yeniden üretildiği ve süreklileştirildiği, yaygınlaştırıldığı bir merkez konumunu ihraz ediyor.

Aynı şekilde Bediüzzaman'ın yaşadığı dönem itibarıyla da İslâm dünyasında en önemli, en büyük eğitim kurumu olarak görülüyor Câmîü'l-Ezher. Bediüzzaman bu açıdan onu çok önemsiyor. Belki bu da tartışılması gereken bir konudur ama, akıl, vicdan ve kalp ayrışmasını, kurumsal düzeyde tekke, mektep ve okul ayrışmasını ortadan kaldırarak bunun tevhid edildiği, birleştirildiği temel nokta olarak medreseyi öne çıkarıyor. Modern bilimlerin de medrese içerisinden Şark'a nüfuz etmesi gerektiği düşüncesi ile bunu ortaya koyuyor. Yeni medrese hem mektebin, hem tekkenin temsil ettiği gelenekleri birleştirecek, ama aynı zamanda Bediüzzaman'ın 'maarif-i cedit-

Bediüzzaman'ın evrenselliğinde bir çıkış noktası yakalayacak olursak, ortaya koyduğu temel problemlerin cehalet, zaruret, ihtilaf üçgeni etrafında ifade edilmesi, bunun nasıl bir evrensel değer taşıdığını gösteriyor.

de' olarak adlandırdığı yeni bilimler Müslümanların zihnine ve kalbine buradan aktarılacak. Dolayısıyla onun hüsn-ü kabulünü sağlayacak bir formül olarak geliştiriyor.

Bu formül nasıl bir formüldü, zaman içerisinde Risale-i Nur ile bir dönüşüm yaşadı mı? Bu soruyu ayrı ele almak gerekir ama, Bediüzzaman'ın evrenselliğinde bir çıkış noktası yakalayacak olursak, ortaya koyduğu temel problemlerin cehalet, zaruret, ihtilaf üçgeni etrafında ifade edilmesi, bunun nasıl bir evrensel değer taşıdığını gösteriyor. Bugün de baktığımızda, insanların en temel problemlerinin bu üç alanda yoğunlaştığını görüyoruz. Eğitim ihtiyacı, ekonomik gelişme ihtiyacı ve elbette insanların aralarındaki çatışmaların sona erdirilmesi, barış ve adalet ihtiyacı. Bu sadece o dönemin Anadolu'daki Şark vilayetlerinde çıkan bir problem değil, orayla sınırlı bir problem değil. Ama orada yoğun olarak yaşanan ve dolayısıyla giderilmesi gereken bir problem. Baktığımızda Bedi-

üzzaman'ın hem o problemleri ifade etme biçiminin, hem de çözüm yaklaşımlarının bir evrensel uç taşıdığını rahatlıkla görebiliyorsunuz.

Bediüzzaman'ın, Medresetüzzehra mânâsını daha sonra Risale-i Nur'un şahs-ı manevisinin temsil ettiği şeklinde ifadeleri var. Biraz önce siz de Risale-i Nur'da ne şekilde yansımıştır diye değindiniz. Buna cevap niteliğinde, en kritik nokta şudur diyebiliriz: Neden Bediüzzaman bu üçünün birliğinden bahsediyor? Bu, bir entellektüel, bir düşünür olarak kendisinin bulunduğu bir şey mi; yoksa bir mü'min olarak Allah'ın yarattığı haliyle insanı okuma biçimi ve de Allah'ın Kitabında insana yönelik hitabı anlama biçimi mi?

Evet, çünkü bu aynı zamanda İslâm tarihine dönük bir okumayı da ifade ediyor. Çünkü bin yıllık şüphe dediğimizde, bunun içerisinde İslâm dünyasında ortaya çıkan ve birbiriyle örtüşmeyen, birbiriyle paralel olarak gelişen düşünce hareketlerini de görmek gerekiyor. Kelam, fıkıh ve tasavvufun birbirinden bağımsız kanallar şeklinde gelişmesi ve birbirini yer yer yok sayması, reddetmesi, hatta rakip olması, meselâ Selefilere kelamcılarını zındıklıkla suçlaması, fıkıhçıların tasavvufu şeriatı gözardı etmekle suçlaması, tasavvufun fakihleri şeriatın kısırla meşgul olur halde görmesi, İslâm'ın ortaya koyduğu insan anlayışını, insan bütüncülüğünü ortadan kaldıran, yok sayan bir yaklaşım.

İNSANA BÜTÜNCÜL BAKIŞ

Oysa bu, insanı bütünüyle ele alan, insan ve mü'min olarak değerlendiren, insanı aklıyla, vicdanıyla ve kalbiyle beraber ele alan ve bunun kurumsal görüntülerini de düşünce gelenekleri açısından birleştiren ve hakikaten bunu Kur'an sofrası temelinde yapan bir yaklaşımı ifade ediyor. Çünkü benim an-

ladığım kadarıyla, bununla sadece medrese kanalıyla maarif-i cedidenin Müslüman dünyaya nüfuz etmesini ifade etmiyor.

Bu nasıl gerçekleşecek? Meselâ bizim imam-hatip lisesi modeliyle mi gerçekleşecek? Diyelim ki sizler programınıza biyolojiyi de koyuyorsunuz, coğrafyayı da koyuyorsunuz, sosyolojiyi, felsefeyi de koyuyorsunuz. Bir tarafta fıkıh var, akide var; ama bunlar birbirini celbeden yaklaşımlar ve metodolojiler sunmuyor size. Bu bir bütünlük, tevhid değildir. Benim kanaatimce böyle bir karışımı, halitayı da temsil etmiyor Medresetüzzehra geleneği, etmemesi de gerekir.

Bediüzzaman'ın Medresetüzzehra'nın manevî tahakkukunu temsil ettiğini söylediği Risale-i Nur bunu gerçekleştiriyor ve tevhid ediyor. Şeriat kitapları eğer Kur'an'a perde olabiliyorsa biyoloji de perde olabilir. Biyoloji perde oluyorsa, şeriat kitapları da perde oluyorsa o zaman hepsinde bir problem var. O zaman hepsine aynı bakış açısıyla muhatap olabilmek gerekiyor. Aksi halde tevhidî nazarı nasıl gerçekleştireceksiniz? Biyolojide de sağlamak zorundasınız, fıkıhta da, kelimada da.

İşte Risale-i Nur tefekkürü böyle bir tevhidî bakış açısını sağlıyor ve veriyor bize, bugün için ihtiyaç duyduğumuz şey bu. Kurumsal olarak belki bir tekke, mektep, medrese birliğini sağlayamayabiliriz; ama kendi düşünce ve duygu dünyamızda bu birliği sağlayan, bunun nasıl olabileceğini ortaya koyan bir modele sahibiz. Onun için 1943'te Kastamonu'da lise talebeleri kendisine gelip "Bize Hâlıkımızı tanıttır; muallimlerimiz Allah'tan bahsetmiyorlar" dediklerinde Bediüzzaman'ın onlara, "Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla mütemediyen Allah'tan bahsedip Hâlıkı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil, onları dinleyiniz" demesi, doğrudan bununla ilişkilidir.

Burada ilginç bir nokta var. Medresetüzzehra'nın plan ve projesinin zihniyet temellerini bir lise öğrencisine çok basit bir şekilde anlatmış oluyor. Risale-i Nur'un da herhalde tabana ka-

dar yayılmasının en önemli faktörlerinden biri bu olsa gerek.

Evet. Bugün meselâ 'bilimin İslâmîleştirilmesi' önemli bir tartışma konusu entellektüel Müslümanların gündeminde. Bilim Batılı bir paradigmayla, bakış açısıyla, metodolojiyle üretiliyor. Bu bilim tevhid düşüncesine aykırı. Peki, Müslümanlar bu bilimle nasıl muhatap olacak? Onu, deyim yerindeyse, nasıl değerleştirecek, nasıl müsbete çevirecek? Bence bu, hem metodoloji düzeyinde, hem de bakış açısı düzeyinde, Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu 'mana-yı harfî', 'mana-yı ismî' kavramları ve herşeye Esmâ-i Hüsnâ temelinden bakarak gerçekleştirebilecek birşey.

Yani diyelim ki bilimin Batıya has olan taraflarını nasıl soyutlayacaksınız, ayıracaksınız? Buna metodolojiden başlamak zorundasınız. Allah'ın olmadığı bir kâinata sığabilir misiniz, buna şüpheli olarak bakabilir misiniz? Batı bilimi böyle bir kabulden hareketle gerçekleşiyor. Bilimsel olmanın kriteri olarak bu ortaya konuyor. Burada temel olarak bilimselliğin sorgulanması söz konusu, olgusalılık ayrı bir konudur. Olgusalılığın üretildiği ortam, anlamlandırıldığı çerçeve tamamen ayrı birşey. Bu hem metodoloji, hem anlam çerçevesi olarak, Risale-i Nur'da çok güçlü bir şekilde ortaya konmuş diye düşünüyorum. Dolayısıyla, hani odunun yakılıp ateşe ve ışığa dönüştürülmesi gibi, tevhid düşüncesinin din dışı kalmış, hatta din karşıtı hale gelmiş bir düşünce ikliminde üretilmiş bilimin—hem sosyal bilimlerde, hem dinî bilimlerde, hem de 'pozitif' bilimlerde—tevhid uyarlanmasının nasıl gerçekleşeceğine ilişkin olarak net bir bakış açısı sunuyor diye düşünüyorum.

Bediüzzaman din dışı kalmış, hatta din karşıtı hale gelmiş bir düşünce ikliminde üretilmiş bilimin tevhide uyarlanmasının nasıl gerçekleşeceğine ilişkin olarak net bir bakış açısı sunuyor.

Kendisinin ifade ettiği ve sizin de altını çizdiğiniz gibi, Bediüzzaman bin yılda biriken problemleri çözmeyi hedefliyor İslâmî düşünce ve hayat açısından. Risale-i Nur'u veraset-i nübüvvet ve sahabe mesleği olarak tanımlaması da bu bakımdan anlamlı olsa gerek. Fakat Bediüzzaman Said Nursî kimdir, ne yapmıştır sorusuna cevap vermek için yapılan çalışmalara baktığımızda, şu iki husus öne çıkıyor: (1) Osmanlı'nın son döneminde geri kalmışlığa bir tepki, (2) Kemalizmin antitezi. Bu, Bediüzzaman ve eseri için çok daraltıcı bir çerçeve değil mi?

Bu tamamen reaksiyoner, tepkisel bir nitelik atfetmek anlamına geliyor. Bunu da doğrusu son derece indirgemeci, küçümseyici bir yaklaşım olarak görmek gerekir. Bu bin yıllık şüphe, tek kalemde bir tarafa atılacak şey değil. Çok ciddi bir konu. Onbirinci yüzyıldan itibaren İslâm düşüncesinin—deyim yerindeyse—kemale ermesi ve sonrasında bunun tekrarına dayalı bir idealleştirilmiş düzenin öngörülmesi, yeni ortaya çıkan problemlerin, meydan okumaların gözardı edilmesi, sonuçta Müslüman dünyayı askerî alandan başlayarak bütün alanlarda iktidar planında Batının egemenliği altına girmek gibi bir sonuçla yüzyüze getiriyor.

Aksiyoner bir insan, içinde yaşadığı toplumun problemlerine tabii ki çözüm bulmak zorundadır. Askerî işgal altında olduğunuz bir dönemde bunu yok sayabilmeniz mümkün mü? Ya da insanların yoksulluktan kırılırken bunu yok sayarak, buna gözlerinizi kapayarak başka şeylerle, entelektüel fantazilerle uğraşmanız mümkün olabilir mi? Dolayısıyla içinde yaşadığı toplumun problemlerini fark ederek onları veri alıp ve fakat onlara teslim olmadan sürekli olarak çözüm arama çabası içerisinde olmak tepkisellik değildir.

Meselâ şunu nasıl anlayabiliriz? Eğer tamamen tepkisellikten ibaret olsaydı Bediüzzaman, 1922'de Ankara'dan hiç ayrılmaması gerekirdi. Orada kalması, kendisine verilen teklifleri belki hizmete vesile olur düşüncesiyle değerlendirmesi pekâlâ

mümkündü. Çünkü kendisine Şark Umumî Vazilîği teklif ediliyordu. Belki milletvekilliği teklif edilecekti, daha başka birtakım maddi imkânlar sağlanacaktı. Ama bunun tepkisel olmadığını ve bir uzlaşma arayışını da temsil etmediğini, bütünüyle Kur'an'a dayalı bir yaklaşımla, stratejik bir bakış açısıyla, gelen tehlikenin niteliğini teşhisle ilişkili olduğunu bugün çok rahat bir şekilde görebiliyoruz.

Aksi takdirde eğer sadece içinde yaşanan bağlam ve şartlar açısından değerlendirmiş olsaydı, Bediüzzaman'ın, üstelik Medresetüzzehra teklifinin Meclis'te görüşülmenin sözkonusu olduğu, teknik olarak önerge verildiği ve muhtemelen kabul edilmesinin bile mümkün olduğu bir ortamda pekâlâ uzlaşma yollarını araması daha makul görülebilirdi. Ama Bediüzzaman'ın kurulan rejimin niteliğine ve o rejimin taşıyıcısı olan kadroların vasfına ve misyonuna ilişkin değerlendirmesi onu çok daha stratejik bir bakış açısıyla, stratejik bir hareket tarzına itmiş ve bunun neticesini de bugünden düne bakarak çok net görebiliyoruz.

Bediüzzaman kendi şartlarını veri alırken, hiçbir zaman reaksiyonerlikle sınırlı bir yaklaşım içerisinde olmadığını, şartları doğru okuduğunu, ama şartların kendisine dayattığı çözümlere teslim olmadığını gösteriyor. Onu aşan bir bakış açısına sahip olduğunu gösteriyor. Öyle olsaydı, aynı şekilde Abdülhamid'le de pekâlâ uzlaşabilirdi, çatışma içerisine girmesi gerekmiyordu.

Ankara'ya davet ediliyor, geliyor ve orada bir tabloyla karşılaşılıyor. O tablonun en belirgin özelliği mebusların namazdan uzaklaşmaları. İşe oradan başlıyor, itiraz da oradan geliyor. "Sen

Bediüzzaman kendi şartlarını veri alırken, hiçbir zaman reaksiyonerlikle sınırlı bir yaklaşım içerisinde olmadığını, şartları doğru okuduğunu, ama şartların kendisine dayattığı çözümlere teslim olmadığını gösteriyor.

geldin namazdan başladın, aramıza ihtilaf soktun” şeklinde bir tepki alıyor. Ondan sonra da Bediüzzaman ayrılıyor Ankara’dan. Baktığımızda, Bediüzzaman çok önemli siyasal meseleler varken onlarla ilgilenmiyor da özellikle namaza vurgu yapıyor. Peki neden? Sanki herhangi bir din adamı, din âlimi gibi bir pozisyon alıyor. Bunu değişik yönleriyle analiz edebilir miyiz?

Tabii şu önemli; Bediüzzaman dünyaya bakış açısını ortaya koyan bir beyanname sunuyor Meclis’e. Ebedî hayata ilişkin en küçük bir mesele ebedî olduğu için, dünyaya ilişkin en büyük meseleden daha değerlidir, o da geçici olduğu için. Namaz Allah’a küllî bir şükürün ifadesidir.

Ebedî hayata ilişkin en küçük bir mesele ebedî olduğu için, dünyaya ilişkin en büyük meseleden daha değerlidir, o da geçici olduğu için. Namaz Allah’a küllî bir şükürün ifadesidir.

O zamanki ulaşım ve iletişim şartları açısından düşünüldüğünde, bütünüyle Batının sömürgesi haline düşürülmüş İslâm dünyasında, ilk defa Batılı güçleri mağlup etmiş bir hareketin getirdiği sevinç ve teveccühün temsilcilerinin namaz gibi İslâm’ın temel esaslarından uzak olmaları, kabul

edilemez birşey. İslâm adına algılanan, İslâm adına gerçekleştiği düşünülen ve ilk defa Müslümanların Batının o kahredici gücüne karşı bir zaferini temsil eden hareketin temsilcileri nasıl namaz kılmıyor olabilir! Hele bunların lider kadrolarında bulunanların namaza uzak olması, hiçbir şekilde ne ahlâk, ne de temsil ettikleri dava açısından kabul edilir birşey değil Bediüzzaman için.

Çünkü siz namazı korumak, onun temelini oluşturduğu düşünce ve hayat tarzını korumak adına bir mücadele gerçekleştiriyorsunuz. Bu çok açık birşeydir. Meclisteki ilk beyannamelerden birisinde, 21 Ekim 1920 tarihli Büyük Millet Meclisi’nin Beyannamesinin İkinci Fıkrasında Millet

Meclisi’nin amacı ‘hilafet ve saltanat makamını tahlis [kurtarma]’ olarak ifade edilir. Hilafet merkezli bir vurguya sahiptir.

Bu dönem bütünüyle İslâm’ın esas alındığı, İslâm adına herşeyin yürütüldüğü bir dönemdir. Aslında Bediüzzaman, yeni rejimi net olarak teşhis ettiğini ve buna dönük olarak çözüm yaklaşımlarını ortaya koyduğunu, uyarılarını yaptığını gösterir. Çünkü “Bu inkılâb-ı azîmin temel taşları sağlam gerek” derken, onların özellikle İslâm’ın toplumsal alandaki göstergelerine, yani şeaîrlere müdahale etmemelerini, bunu bid’atlarla değiştirmemelerini özel olarak vurgular. “Şeaîrde zaaf, hasmı teşci eder” der. Bu konuda şiddetli bir şekilde uyarır, dahası genel haklar ve özel haklar ayrımını yaparken bunun kişiler bazında sözkonusu olmadığını, burada hukukullah gibi görünen şeylerin aslında özel hukuk alanına girdiğini, kul hakkı niteliği de taşıdığını söyler.

Namaz görünürde kişinin Allah’a karşı sorumluluğudur. Ancak yönetenlerde, üst düzey bürokraside bu aynı zamanda topluma ve insanlara karşı bir sorumluluktur. Çünkü o insanlar size o yüzden emniyet ediyorlar. Siz namaz kılmadığınız zaman o insanlar size muttali olduğunda emniyetini kırıyorsunuz. Size olan güvenlerini sarsıyorsunuz. Dolayısıyla kul hakkına girmiş oluyorsunuz, buna hakkınız yok. O yüzden bugün de böyledir; kamusal alanda siyaset yapan ya da bürokraside görev alan insanlar “Özel hayatımdır, içki de içirim” deme hakkına sahip değildir. Bu onun sadece özel hayatı değildir, bu aynı zamanda toplumun bütününe ilgilendiren, kul hakkı kavramı içerisinde bizim ifade ettiğimiz kategoriye giren bir durumdur. Bu insanlar o açıdan dikkat etmek zorundadırlar. O beyannamenin tamamı Bediüzzaman’ın aslında namaz merkezli olarak yeni rejimi teşhis ettiğinin delili ve onlara yol gösteren bir beyanname dir.

Namaz Allah’ın emri, imanın tezahürü olmakla birlikte, bir de İslâm dünyasını birleştirici özelliği var ayrıca. Namaza karşı la-